WIADOMOŚCI ENTOMOLOGICZNE
ENTOMOLOGICAL NEWS (POLAND)
https://sparrow.up.poznan.pl/pte/we/index.html
© Polskie Towarzystwo Entomologiczne
ISSN (online) 2544-7882
Vol. 45; online 16N: 44–47
DOI: 10.5281/zenodo.23916192
Wrocław: 6.11.2026

NOTATKA / NOTE

Truflowiec jednorożek *Bolbelasmus unicornis* (SCHRANK, 1789) (Coleoptera: Geotrupidae: Bolboceratinae) w Polsce z uwagami o jego bionomii

Bolbelasmus unicornis (SCHRANK, 1789) (Coleoptera: Geotrupidae: Bolboceratinae) in Poland with some bionomical data

Adam BYK[1], Kacper LIGIERKO[2]

[1] Katedra Hodowli i Ochrony Lasu, Wydział Nauk Leśnych i Drzewnych, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, ul. Nowoursynowska 159/34, 02-776 Warszawa; adam_byk@sggw.edu.pl, ORCID: 0000-0001-9505-3436

[2] XIII Liceum Ogólnokształcące w Szczecinie, Unisławy 26, 71-413 Szczecin; kacperligierko@gmail.com

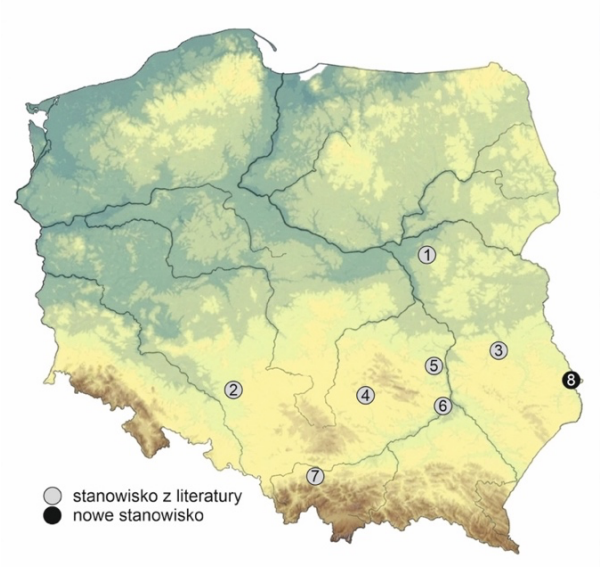
ABSTRACT. The note presents new record of *Bolbelasmus unicornis* (SCHRANK, 1789) (Coleoptera: Geotrupidae: Bolboceratinae) from southeastern Poland; once again from the Lublin Highland (Strzyżów at Hrubieszów).

KEY WORDS: Scarabaeoidea, Bolbelasmini, grzybolcowate, protected species, faunistic records, SE Poland.

W rodzaju truflowiec *Bolbelasmus* BOUCOMONT, 1911 wyodrębniono dwa podrodzaje (NIKOLAJEV i in. 2016): palearktyczny podrodzaj *Bolbelasmus* BOUCOMONT, 1911 z 13 gatunkami (LÓPEZ-COLÓN i BAHILLO DE LA PUEBLA 2016, SOMMER i in. 2021) i palearktyczno-orientalny podrodzaj *Kolbeus* BOUCOMONT, 1911 z 5 gatunkami (NIKOLAJEV i in. 2016). W Europie w rodzaju truflowiec występuje 8 gatunków (LÓPEZ-COLÓN i BAHILLO DE LA PUEBLA 2016, SOMMER i in. 2021). Jedynym gatunkiem z tego rodzaju w Polsce jest truflowiec jednorożek *Bolbelasmus unicornis* (SCHRANK, 1789) (BYK i in. 2016, NIKOLAJEV i in. 2016).

Truflowiec jednorożek występuje w Europie i Azji. W Europie został wykazany z Albanii, Austrii, Białorusi, Bośni i Hercegowiny, Bułgarii, Chorwacji, Czech, Francji, Mołdawii, Niemiec, Polski, Rumunii, Serbii, Słowacji, Słowenii, Szwajcarii, europejskiej części Turcji, Ukrainy, Węgier i Włoch. Jednokrotnie notowany z Kaukazu (prawdopodobnie z jego rosyjskiej części). W Azji natomiast został wykazany wyłącznie z wschodniej części Turcji (JUŘENA 2022, 2023).

W Polsce jest to gatunek niezwykle rzadko spotykany, zwykle pojedynczo i tylko raz w liczbie dwóch osobników. Umieszczony został jako gatunek krytycznie zagrożony (CR) na „Czerwonej liście zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce" (PAWŁOWSKI i in. 2002).

Ryc. 1. Stanowiska truflowca jednorożka *Bolbelasmus unicornis* (SCHRANK, 1789) w Polsce (numery stanowisk na mapie korespondują z numerami stanowisk w tekście)

Fig. 1. Localities of *Bolbelasmus unicornis* (SCHRANK, 1789) in Poland (the locality numbers on the map correspond to the locality numbers in the text)

W XIX wieku w naszym kraju wykazany z trzech stanowisk:

– (1) Nizina Mazowiecka: EC08 Saska Kępa pod Warszawą [obecnie w obrębie Warszawy], 2 exx., leg. A. WAGA (HILDT 1896),

– (2) Śląsk Dolny: YS00 Złotniki koło Opola, 1♀, leg. L.F. HILD (HILDT 1896).
– (3) Wyżyna Lubelska: okolice Lublina, 1884, 1♂, leg. BAUMGARDEN (HILDT 1896) (Ryc. 1).

W wieku XX z kolejnych dwóch stanowisk:
– (4) Wyżyna Małopolska: DB62 Chęciny (Kieleckie), 1 ex. (TENENBAUM 1923),
– (5) Wyżyna Małopolska: EB45 Skarbka w powiecie Lipsko [obecnie wsie Bidzińszczyzna, Skarbka Dolna i Skarbka Górna w powiecie ostrowickim], [9 VIII 1973, 1♂, na łące w glebie, leg. A. Liana, coll. Muzeum i Instytutu Zoologii Polskiej Akademii Nauk w Warszawie] (STEBNICKA 1976) (Ryc. 1).

Po 2000 roku wykazany dotychczas tylko z dwóch stanowisk:
– (6) Wyżyna Małopolska: EB51 rez. „Góry Pieprzowe" w okolicach Sandomierza, 28 VI 2001, 1♀, do światła, leg. K. PAŁKA (BUNALSKI i in. 2013),
– (7) Beskid Zachodni: CA92 Wadowice, Hal. [= Wadowice w Galicji], 1♀, leg. SMOLIK, coll. Muzeum Historii Naturalnej w Bernie (JUŘENA 2022) (Ryc. 1).

Poniżej prezentowane jest nowe, ósme stanowisko truflowca jednorożka w Polsce:
– (8) Wyżyna Lubelska: KS83 Strzyżów koło Hrubieszowa (Ryc. 1, 2), 17 VI 2026, 1♀, stare, nieużytkowane wyrobisko gliny (Ryc. 3), obs. K. LIGIERKO.

Podział Polski na krainy przyjęto w pracy za Katalogiem Fauny Polski (BURAKOWSKI i in. 1983).

Ryc. 2. Stanowisko truflowca jednorożka *Bolbelasmus unicornis* (SCHRANK, 1789) (fot. Kacper LIGIERKO)

Fig. 2. Locality of *Bolbelasmus unicornis* (SCHRANK, 1789) (photo Kacper LIGIERKO)

Ryc. 3 Samica truflowca jednorożka *Bolbelasmus unicornis* (SCHRANK, 1789) (fot. Kacper LIGIERKO)

Fig. 3. Female of *Bolbelasmus unicornis* (SCHRANK, 1789) (photo Kacper LIGIERKO)

Reasumując, truflowiec jednorożek z obszaru Polski znany jest z 8 stanowisk i 9 osobników. Jego znalezienie w północnej Polsce jest mało prawdopodobne. Obecność tego gatunku w południowowschodniej części Niziny Mazowieckiej, w Beskidzie Zachodnim i na Śląsku Dolnym jest wysoce prawdopodobna, chociaż wymaga potwierdzenia nowymi znaleziskami. Natomiast jego występowanie na Wyżynie Lubelskiej i Wyżynie Małopolskiej nie budzi wątpliwości. W najbliższych latach można spodziewać się kolejnych doniesień o odkryciu stanowisk tego gatunku w pasie od Lublina i Przemyśla po Wrocław i Katowice.

Samicę truflowca jednorożka w okolicach Hrubieszowa zaobserwowano w starym, nieużytkowanym wyrobisku gliny. Wyrobiska położone jest pomiędzy dwoma drzewostanami, rosnącym na żyznym siedlisku (LMśw) drzewostanem sosnowym ze znaczną domieszką drzew liściastych pochodzenia sztucznego, a rosnącym na bardzo żyznym siedlisku (Lśw) wielogatunkowym drzewostanem liściastym pochodzenia naturalnego o charakterze sukcesyjnym. W bezpośrednim sąsiedztwie wyrobiska znajdują się również pola uprawne poprzedzielane pasami

zadrzewień. W podobnym środowisku w okolicach miejscowości Vrdnik w Serbii obserwowano dorosłe osobniki tego gatunku, a mianowicie w pobliżu lasu liściastego na pastwisku poprzecinanym pasami zadrzewień (BYK i in. 2023). Truflowiec jednorożek to gatunek stenotopowy, charakterystyczny dla stepów panońskich, lasostepów i rzadkich lasów liściastych, w których dominują dęby. Lubi gleby piaszczyste, piaszczysto-lessowe, żwirowo-piaszczysto-lessowe, lessowe i wapienne. Zasiedla niziny, wyżyny i pogórza. Był spotykany od 20 do 800 m. n.p.m. W przypadku terenu pagórkowatego preferuje on głównie zbocza o ekspozycji południowej i południowo-zachodniej, rzadziej zbocza nachylone w kierunku południowo-wschodnim. Jego bardziej liczne środkowoeuropejskie stanowiska charakteryzują się występowaniem: dębów *Quercus* spp., głogu dwuszyjkowego *Crataegus oxyacantha*, śliwy tarniny *Prunus spinosa*, róży dzikiej *Rosa canina*, kostrzew *Festuca* spp., macierzanek *Thymus* spp., zaraz *Orobanche* spp., driakwi żółtej *Scabiosa ochroleuca*, wilczomlecza sosnka *Euphorbia cyparissias*, krwawnika pospolitego *Achillea millefolium* i bylic *Artemisia* spp. Wydaje się, że niezbędne do życia truflowca jednorożka są naturalne, nie poddane presji człowieka siedliska (JUŘENA 2022). W południowej Słowacji występuje on wspólnie z innymi przedstawicielami nadrodziny Scarabaeoidea, z bawolcem grzybojadem *Odonteus armiger* (SCOPOLI, 1772) i wygonakiem zmierzchowym *Ochodaeus chrysomeloides* (SCHRANK, 1781) (BYK i in. 2012), a w innych krajach Europy Środkowej również z wygonakiem *Ochodaeus integriceps* SEMENOV, 1891, krawcem głowaczem *Lethrus apterus* (LAXMANN, 1770) i gatunkami z rodzaju pigulec *Gymnopleuris* ILLIGER, 1803 (JUŘENA 2022).

W miejscu znalezienia samicy tego gatunku w okolicach Hrubieszowa nie znaleziono sporokarp grzybów podziemnych, a to one są wskazywane jako jego pokarm. BRATEK i in. (1992) wskazują na związek między truflowce, a grzybem *Glomus macrocarpum* TUL. et C. TUL. ĆURČIĆ i in. (2023) znaleźli jeden okaz tego gatunku pod krzewem leszczyny wraz z owocnikami *Tuber* sp. JUŘENA (2022) uwzględniając wyniki badań nad pokrewnymi gatunkami z podrodziny grzybolcowatych wskazuje, że prawdopodobnym pożywieniem postaci doskonałych truflowca jednorożka są grzyby podziemne (zarodniki, strzępki i sporokarpy). Natomiast larwa tego gatunku, jak dotychczas jest nieznana i nie wiadomo czym się odżywia. Według JUŘENA (2022) poprzednia hipoteza, że larwy te żywią się sporokarpami grzybów podziemnych nie znajduje potwierdzenia w obserwacjach i wydaje się bardzo mało prawdopodobna. Biorąc pod uwagę wyniki prac badań nad pokrewnymi gatunkami z podrodziny grzybolcowatych, w tym morfologię larw rodzaju truflowiec *Bolbelasmus*, *Bolbocerosoma* SCHAEFFER, 1906 i *Bolborhachium* BOUCOMONT, 1911 pożywieniem larw może być drobna próchnica glebowa i/lub bakterie glebowe.

Samicę truflowca jednorożka w okolicach Hrubieszowa zaobserwowano po okresie upalnych (powyżej 30°C), ale i deszczowych dni, po zmierzchu ok. godz. 21^{00}, w ciepłą, parną noc (ok. 21°C). Latała ona nisko ok. 0,5 m nad ziemią, tuż nad roślinnością, a jej lot był powolny i słyszalny. Taki stan rzeczy nie odstaje od informacji znanych z literatury. Dorosłe osobniki truflowca jednorożka spędzają większość czasu pod ziemią, a ich aktywność na powierzchni ogranicza się do krótkich lotów około pół godziny po zachodzie słońca. Trwają one zwykle nie dłużej niż godzinę. Chrząszcze najchętniej latają w temperaturze 21°C, w bezwietrzne i parne noce, poprzedzone ciepłymi i deszczowymi dniami (JUŘENA 2022). W Serbii odnotowano około godzinne loty tego gatunku, które trwały od godziny 21^{00} do 22^{00} (BYK i in. 2023). Chrząszcze te latały nisko, tuż nad ziemią, a zaniepokojone gwałtownie zwiększały wysokość i prędkość lotu.

Biorąc pod uwagę fakt małej liczby spostrzeżeń truflowca jednorożka w naszym kraju można przyjąć, iż lot tego gatunku w Polsce przypada na drugą połowę czerwca, lipiec i pierwszą połowę sierpnia. W centrum zasięgu jego występowania, tj. w Kotlinie Panońskiej osobniki dorosłe są aktywne od maja do września, wyjątkowo już w kwietniu i w październiku, z wyraźnym szczytem w czerwcu i pierwszej połowie lipca (JUŘENA 2022).

PIŚMIENNICTWO

BUNALSKI M., SIENKIEWICZ P., KUBASIK W., KONWERSKI S., PAŁKA K. 2013. Materiały do poznania rozmieszczenia chrząszczy (Coleoptera) Zachodniej Polski. Część 4. Bolboceratidae. Wiadomości Entomologiczne, **32** (4): 259–265.

BURAKOWSKI B., MROCZKOWSKI M., STEFAŃSKA J. 1983. Chrząszcze – Coleoptera. Scarabaeoidea, Dascilloidea, Byrrhoidea i Parnoidea. Katalog Fauny Polski, **23**, 9: 1–294.

BYK A., BIDAS M., GAZUREK T., KWIATKOWSKI A., MARCZAK D., MINKINA Ł., MROCZYŃSKI R., PEPŁOWSKA-MARCZAK D., STANKOVIĆ S.S., ŽIKIĆ V., TYLKOWSKI S. 2023. New data on the occurrence of scarabaeoid beetles (Coleoptera: Scarabaeoidea) in Serbia. Diversity, **15** (264): 1–29.

BYK A., MOKRZYCKI T., DWORAKOWSKI M., BIDAS M. 2012. Rozmieszczenie *Odonteus armiger* (Scopoli, 1772) (Coleoptera: Scarabaeoidea: Bolboceratidae) w Polsce z uwagami o jego bionomii. Wiadomości Entomologiczne, **31** (2): 100–112.

BYK A., MOKRZYCKI T., ROSA-GRUSZECKA A., TYLKOWSKI S., ZAMOJSKI M. 2016. Grzybolcowate (Bolboceratidae) i wygonakowate (Ochodaeidae) – aktywność, wymagania ekologiczne i metody obserwacji. Studia i Materiały Centrum Edukacji Przyrodniczo-Leśnej w Rogowie, 1**8** (49a): 124–141.

ĆURČIĆ S., PAVIĆEVIĆ D., RADOVIĆ D., VESOVIĆ N., BEKCHIEV R., ĆURČIĆ N., GUÉORGUIEV B. 2019. Current and predicted

distribution of the rare and threatened beetle *Bolbelasmus* (*Bolbelasmus*) *unicornis* (Coleoptera: Geotrupidae) in Serbia. European Journal of Entomology, **116**: 413–424.

HILDT L.F. 1896. Żuki czyli gnojowce krajowe. Pamiętnik Fizyograficzny, **14** (3): 153–228.

JUŘENA D. 2022. A critical review of the distribution of the endangered European earth-borer beetle *Bolbelasmus unicornis* (Coleoptera, Geotrupidae), with new records from 13 countries and observations on its bionomy. ZooKeys, **1105**: 1–25.

JUŘENA D. 2023. Addenda and corrigenda: JUŘENA D (2022) A critical review of the distribution of the endangered European earth-borer beetle *Bolbelasmus unicornis* (Coleoptera, Geotrupidae), with new records from 13 countries and observations on its bionomy. ZooKeys, **1148**: 209–227.

LÓPEZ-COLÓN J.-I., BAHILLO DE LA PUEBLA P. 2016. Un nuevo geotrúpido ibérico, *Bolbelasmus casanovaorum* n. sp. (Coleoptera: Geotrupidae). Arquivos Entomolóxicos, **16**: 269–273.

PAWŁOWSKI J., KUBISZ D., MAZUR M. 2002. Coleoptera – Chrząszcze. (ss. 88–110). [W:] Z. GŁOWACIŃSKI, M. MAKOMASKA-JUCHIEWICZ, G. POŁCZYŃSKA-KONIOR (red.): Czerwona lista zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce. Instytut Ochrony Przyrody Polskiej Akademii Nauk, Kraków. 155 ss.

SOMMER D., HILLERT O., Hrůzová L., KRÁL D. 2021. *Bolbelasmus* (*Bolbelasmus*) *zagrosensis* (Coleoptera: Scarabaeoidea: Bolboceratidae), a new species from Iran, along with an updated key to the western Palaearctic species of the subgenus. Zootaxa, **4920** (3): 380–394.

STEBNICKA Z. 1976. Żukowate – Scarabaeidae. Grupa podrodzin *Scarabaeidae laparosticti*. Klucze do oznaczania owadów Polski, **19**, 28a: 1–139.

TENENBAUM S. 1923. Przybytki do fauny chrząszczów Polski od roku 1913. Rozprawy i Wiadomości z Muzeum Dzieduszyckich, **7**–**8**, 136–186.

NIKOLAJEV G.V., KRÁL D., BEZDĚK A. 2016. Family Geotrupidae Latreille, 1802. (ss. 33–52). [W:] I. LÖBL, D. LÖBL (eds): Catalogue of Palaearctic Coleoptera. Scarabaeoidea, Scirtoidea, Dascilloidea, Buprestoidea and Byrrhoidea. Volume 3. Revised and Updated Edition. Brill, Leiden-Boston. 983 ss.

Wpłynęło: 7.09.2026
Zaakceptowano: 26.10.2026
Redaktor prowadzący: Tomasz Mokrzycki